

memorii | jurnale

Anița Nandriș, căsătorită Cudla, s-a născut în 1904 într-o familie de țărani bucovineni, în satul Mahala din județul Cernăuți. 13 000 de români din Bucovina de Nord au trăit groaza deportării în iunie 1941, după ce, cu un an înainte, ținutul fusese cedat Uniunii Sovietice. Între ei, și Anița Cudla împreună cu cei trei copii ai ei de 17, 14 și 11 ani: au fost ridicăți și duși în Siberia, dincolo de Cercul Polar, într-un univers al ostilității, unde timp de 20 de ani nimic în afara iubirii și a credinței nu le-a fost sprijin.

De abia știutoare de carte, întoarsă acasă, Anița a scris în cuvinte simple povestea acestei supraviețuiri. A încredințat manuscrisul nepotului ei Gheorghe Nandriș în 1982, rugându-l să-i promită că-l va trece peste graniță în România. Abia după aceea, în 1986, s-a stins, cu sentimentul datoriei împlinite.

Manuscrisul Aniței, această mărturie unică, păstrată printr-o minune timp de peste două decenii, a putut fi publicat pentru prima oară în 1991.

Cartea a fost distinsă de Academia Română cu Premiul „Lucian Blaga“ (1992).

Anița Cudla

20 de ani în Siberia

Amintiri din viață

Cu un cuvânt înainte
de George Kudla

Ediție, prefață și postfață
de Gheorghe Nandriș

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Ilustrația copertei: Mihail Coșulețu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Radin Print,
prin reprezentantul său exclusiv pentru România,
4 Colours, www.4colours.ro

© HUMANITAS, 1991, 2024

ISBN 978-973-50-8320-5
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Cuvânt înainte

Îmi amintesc de serile petrecute cu bunica Anița lângă soba din casă. Ascultam cu atenție amintirile din viața și copilăria petrecute în satul Mahala, alături de părinți și frați, cum a construit gospodăria cu soțul, Chirică, și cele petrecute în Siberia.

Această istorie mi-a rămas în memorie pentru toată viața. În cele mai grele clipe îmi amintesc de bunica, care este un exemplu pentru toată familia Cudla.

Datorită colaborării dintre doamna Lidia Bodea, director general al Editurii Humanitas, și domnul avocat Igor Teixeira, împreună cu secretara acestuia, doamna Telma Mateus, a devenit posibilă apariția unei noi ediții a volumului *20 de ani în Siberia: Amintiri din viață*, cu numele de autor Anița Cudla, așa cum este pe prima pagină a manuscrisului.

Multe mulțumiri tuturor.

Istoria deportării Aniței

La 23 august 1939 a fost semnat la Moscova pactul de neagresiune dintre URSS și Germania, mai cunoscut acum drept pactul Ribbentrop–Molotov, pe un termen de zece ani. În aceeași zi a fost semnat, de către ambele părți, și un protocol secret în care URSS își manifestă interesul față de teritoriul Basarabiei, iar Germania, la rândul său, neinteresul politic față de acest teritoriu. Acest document a schimbat, într-o formă radicală, viața multor popoare din Europa.

În vara anului 1940, teritoriile Basarabiei și Bucovinei de Nord au fost anexate de URSS. Ca urmare a politicii staliniste de epurare etnică, noile autorități de pe teritoriile Basarabiei și Bucovinei de Nord au început să pregătească deportarea românilor și a polonezilor din teritoriile anexate.

Structurile NKVD-ului au stat la baza acestui mecanism. NKVD-ul a făcut listele cu deportați ținând cont de pregătirea și activitatea capului familiei, de averea pe care o avea și dacă a colaborat cu administrația românească. Ordinele veneau de la Moscova, cei care le îndeplineau erau din Basarabia și Bucovina de Nord.

Marea tragedie a început în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 (ora 2.30) în teritoriile anexate de URSS. Unul dintre organizatorii deportărilor din 13 iunie 1941 a fost generalul NKVD Sergo Goglidze, georgian, conațional cu Iosif Stalin.

NKVD-ul a format grupe speciale alcătuite din 2-3 militari înarmați și un agent al securității. În plină noapte ei băteau în fereastra casei și luau prin surprindere gospodarii. Deportajii aveau 15 minute să se îmbrace și să părăsească casa cu câteva bagaje (maximum 10 kg). La ieșirea din casă erau încărcăți în camioane sau căruțe și transportați la gară. Aici familiile erau separate: capul familiei într-o parte, femeile cu copiii mici și bătrânii în altă parte. Vagoanele de marfă erau încărcate cu deportați, având câte 70-100 de oameni în fiecare vagon, fără apă și alimente.

Drept bază juridică a servit *Regulamentul cu privire la modul de aplicare a deportărilor față de unele categorii de criminali*, aprobat în luna mai 1941.

Această tragedie a ajuns și la locuitorii satului Mahala, din Bucovina de Nord. Într-o singură noapte, 600 de țărani nevinovați au fost deportați. Au fost nevoiți să-și părăsească, mulți pentru totdeauna, gospodăriile construite cu sudoarea muncii lor.

Nenorocirea, în acea noapte, a bătut și la fereastra casei lui Chirică și a Aniței Cudla, unde locuiau împreună cu cei trei copii și cu mama Aniței, Măriuca. Familia lui Chirică Cudla nu era pe lista cu deportați.

Una dintre familiile din satul Mahala, nu știu cum, a reușit să scape de deportare, și cum numărul de familii deportate trebuia respectat, autoritățile au fabricat procesul în grabă, lăsând datele celeilalte familii și schimbând numai numele.

Datele lui Chirică Cudla din denunțul fals:

1. Soția Ana Cudla – corect
2. 4 copii – fals
3. 8 hectare de pământ – fals
4. 2 cai – corect
5. 2 vaci – corect
6. 1 buhai – corect

Când au ajuns la gara din Sadagura, Chirică Cudla a fost îmbarcat în trenul care l-a dus în nordul Siberiei, în lagărul din Gulag din localitatea Ustîvimlag, unde a și decedat în anul 1943. Fusesse condamnat la 8 ani de muncă forțată în lagărul Ustîvimlag ca membru al unui partid antirevoluționar – procesul nr. 1582 de la secția operativă NKVD Ustîvimlag.

La 15 octombrie 1958, Anița Cudla, împreună cu cei trei feciori, a primit autorizație de a se întoarce la casa sa din Mahala.

GEORGE KUDLA
Portugalia, ianuarie 2024

Prefață la ediția a doua

Prima ediție a acestei cărți* a fost bine primită. Numeroase comentarii, unele chiar elogioase, au apreciat cartea fie ca document privind represiunea comunistă și gulagul siberian – Anița Nandriș-Cudla „a scris unele dintre cele mai strălucite pagini despre exilul siberian, absolut comparabile, ca sâmbure emoțional, cu scrierile lui Soljenițin“ (Rusu Mihalcea) –, fie pentru originalitatea expresiei Aniței, „cu trei clase primare și suflet cât o istorie națională, de o autenticitate «stilistică» genială“ (Ștefan J. Fay), fie pentru „reconstituirea staturii țăranului bucovinean: o statură net aristocratică“ (Monica Lovinescu). Academia Română a adus confirmarea „oficială“, acordând Premiul „Lucian Blaga“ pe anul 1992, poate pentru prima oară, unei țăranici cu trei clase primare.

Încet, încet, timpul s-a scurs, a devenit istorie și a luat cu el deopotrivă oameni și vremuri.

* Apărută în 1991 sub titlul *20 de ani în Siberia: Destin bucovinean*. Ediția a doua (2006), pentru care a fost scrisă prefața, a apărut cu câteva completări în „Anexe“ și cu titlul schimbat: *Amintiri din viață: 20 de ani în Siberia*. Într-o a treia ediție (2010) s-au adus mici modificări în ordinea textelor din sumar. Volumul de față reia ediția din 2010. (N. ed.)

Anița și copiii ei se odihnesc împreună în cimitirul din deal al satului Mahala, alături de părinții și strămoșii lor, contrazicând parcă Destinul potrivit ce părea a le fi hărăzit sfârșitul printre ghețurile Siberiei.

Până la urmă, s-a așezat liniștea peste această familie zbuciumată.

Ultimii doi copii ai Aniței, Mitruță (Dumitru) și Vasile, au murit aproape deodată. Ei au fost alături în cea mai primejdioasă parte a vieții lor, atunci când navigau cu vapoarele șubrede de pescuit printre sloiurile de gheață ale fluviului Obi, în vecinătatea Oceanului Înghețat de Nord. De câteva ori au fost gata să se prăpădească amândoi pe ape, în timpul unor furtuni năprasnice, fiind aruncați pe mal cu vapor cu tot. Și-au riscat viața unul pentru celălalt și au supraviețuit. Nu le-a fost dat să moară înghițiți de ape, dar se vede că le-a fost scris să treacă pragul acestei vieți împreună. Au murit în casele lor la interval de patru zile, în aceeași săptămână a lunii noiembrie 2004, fără a afla unul de moartea celuilalt. Ce destin!

Cel de-al treilea copil, Toader – cel mai mic –, a murit înainte, în anul 1985.

Prin urmare, toți „eroii“ din cartea Aniței au trecut în eternitate.

A murit între timp și „călăul“ lor, comunismul, dogma în numele căreia au avut de suferit toată viața. Așadar, îi vom face aici o mică slujbă de pomenire.

Măcar dacă doctrina în numele căreia milioane de oameni au fost uciși – în Siberia și aiurea – s-ar fi dovedit validă în fața istoriei! Dar nu, ea s-a prăbușit ca o casă de lut, a fost luată de ape și aruncată ca un gunoi în

haznalele istoriei. În urma ei a rămas coșmarul celei mai mari minciuni a secolului și pârjolul din care ne chinuim și astăzi să ieșim.

Din cauza numărului mare de oameni uciși de acest flagel, comparabil cu cel al devastatoarelor epidemii de ciumă, Monica Lovinescu numește în mod plastic comunismul „ciuma secolului“. Și tot ea constată, într-o recenzie a cărții de față publicată în *Insula Șerpilor*, că noțiunea de „comunism“ nici măcar nu este pomenită de Anița în cartea sa. Și este adevărat.

L-am întrebat într-o discuție pe unul din fiii Aniței cum își explică această „nepomenire“. Și am primit un răspuns care m-a surprins. *Cuvântul acesta – mi-a răspuns el – nici nu trebuia pomenit, fiindcă numele nu i se potrivește deloc. De fapt, înainte de a fi deportați în Siberia, noi nici n-am auzit această vorbă. Dar acolo l-am cunoscut din plin și am avut timp destul să vedem pe viu, timp de zeci de ani, comunismul pus în practică.*

Am văzut cu ochii noștri cum mulțimi de oameni, reboțeați „dușmani ai poporului“, erau uciși, în numele „luptei de clasă“, prin glonț, prin foame, prin boli, fără ca nimeni să dea socoteală de această omucidere, până în ziua de azi. De aceea, numele care s-ar potrivi cel mai bine comunismului pe care l-am trăit noi ar fi „comucidul“.

M-a șocat această formulare care, printr-un singur cuvânt, vrea să exprime întreaga grozăvie a genocidului comunist despre care s-au scris tomuri întregi.

Alături de *sclavie, terorism și holocaust, comucidul* nu trebuie să scape memoriei posterității și judecății istoriei, pentru a nu se repeta.

Amplourea genocidului este greu de imaginat. Iată cum, dintr-o singură comună – Mahala –, într-o singură noapte – 6 spre 7 februarie 1941 –, au fost împușcați de grănicerii ruși, lângă satul Lunca (nu departe de Herța), peste 300 de tineri țărani. („Masacrul de la Lunca“ este descris în amănunt de participanți, într-un capitol al cărții lui Ion Nandriș, *Satul nostru Mahala*, Casa de presă și Editura Tribuna, Sibiu, 2001.)

Într-o singură noapte – 12 spre 13 iunie 1941 –, din aceeași comună au fost deportate, pentru exterminare în Siberia, 602 persoane. Puține dintre acestea s-au mai întors.

Crucile înclinate de vreme ale celor împușcați stau mărturie în cimitirul din Mahala, nu departe de mormântul Aniței (vezi fotografiile din carte), iar listele originale cu cei deportați au fost incluse în această ediție în secțiunea „Anexe“, ca un fel de pomelnic, pentru ca numele lor să nu fie uitate și pentru ca numărul lor să nu poată fi pus la îndoială (familia Aniței figurează la nr. 14–18).

Te doare sufletul când vezi în aceste liste că o treime (adică 210) dintre cei 602 deportați sunt copii sub 15 ani. Dintre ei, 76 sunt sub 5 ani.

Puteau fi acești copii „dușmani ai poporului“ care amenințau puterea comunistă și trebuiau lichidați? Evident că nu. Exterminarea lor a fost făcută numai pentru a băga groaza în oameni, pentru a-i putea stăpâni prin frică. Nu conta prea mult pe cine omorau, ci numărul lor. Dacă nu-l găseau pe unul de pe liste, luau altul.

Această exterminare fără discernământ a bătrânilor, femeilor și copiilor de orice vârstă, fără motivație, fără justiție, fără milă, demonstrează sălbăticia bolșevică, cruzimea genocidului comunist.

Ei bine, acesta este „comucidul“. Nu ideologia, ci crimele făcute în numele ei.

Prezentând o carte având ca subiect victimele comunismului, devine o obligație morală să ne întrebăm – în numele celor care nu o mai pot face – de ce nu a putut fi evitat acest flagel? Ce s-a greșit, ce NU trebuia să se întâmple în istorie pentru a se evita apariția și extinderea comunismului din Siberia până în inima Europei?

Trei evenimente nu trebuiau să se întâmple:

1. Să nu fi fost expedit Lenin în 1918 din vestul Europei (unde se găsea atunci) spre Rusia – cu acel vagon sigilat și bine păzit – pe post de armă „biologică“, pentru a infesta Rusia cu germenii „ciumei roșii“, în scopul destrămării armatei.

Acesta – detonându-și centura ideologică – a ucis mai mulți oameni (începând cu familia imperială) decât a reușit să ucidă oricare alt terorist până în zilele noastre.

2. Să nu fi mers Ribbentrop la Moscova în noaptea aceea de 23 august 1938, pentru a ceda Rusiei o parte a Europei. (Printr-o înțelegere consemnată într-un „Protocol Adițional Secret“ – mult timp ascuns de ruși, pentru ca omenirea să nu afle rușinoasa cârdășie dintre Stalin și Hitler.)

3. Să nu fi mers Churchill cu avionul la Moscova în octombrie 1943, pentru a abandona – cu bună știință – în cazanul comunist tot estul Europei, printr-o înțelegere cu Stalin făcută la o gustare și consemnată – cu procente cu tot – pe un șervețel de hârtie. După care Churchill a plecat și a tras Cortina de Fier. Noi am rămas dincoace și ei dincolo. Pentru jumătate de secol.

Cuprins

Cuvânt înainte	5
Prefață la ediția a doua	9
[Scrisoarea lui Gheorghe Nandriș]	25
AMINTIRI DIN VIAȚĂ	29
Notă asupra primei ediții	191
În loc de postfață	193
<i>Anexe</i>	
Repere de istorie și demografie privind Bucovina	211
Tabel nominal cu deportații de pe raza postului de jandarmi Mahala, județul Cernăuți	215
Ecouri la apariția primei ediții	233